

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

19 juli 1967

52e jaargang, no. 2602

verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

Nieuw Links wordt oud

IN dit artikel maken wij enkele opmerkingen over het door Nieuw Links in de Partij van de Arbeid gelanceerde „Plan van Structuurhervormingen”¹⁾. Een duidelijke stellingname lijkt gewenst, omdat de betekenis van dit Plan uitgaat boven een interne partijpolitieke discussie. De hervormingen die het behelst, komen voor een belangrijk deel neer op een maatschappelijke omwenteling, die noodzakelijk is door „de verregaande economische ongelijkheid die onverbrekelijk verbonden is met de structuur van de kapitalistische samenleving”. Voordat de P.v.d.A. als grote partij deze voorstellen in haar politieke opstelling verwerkt, lijkt een openbare discussie van nut.

Als eerste uitgangspunt voor een „Plan van Structuurhervormingen” wordt genoemd:

„Om de gewenste planmatige en grootscheepse aanpak te kunnen verwezenlijken, dient de overheid de mogelijkheid te hebben de voornaamste beslissingen inzake nieuwe investeringen zelf te nemen en de doorvoering daarvan te verzekeren. Daarvoor is nodig: het in gemeenschapshanden brengen van de grond, de nationalisatie van het grote bankbedrijf en verzekeringswezen, benevens nationale exploitatie van de bodemschatten”.

Vervolgens wordt een negental opvattingen over o.m. ruimtelijke ordening, cultuur- en onderwijspolitiek en volksgezondheid gelanceerd, die in grote lijnen overeenkomen met min of meer aanvaarde uitgangspunten voor het sociaal en economisch beleid. Vermelding verdient wellicht nog de gedachte dat de institutionele beleggers gedwongen moeten worden leningen voor openbare werken tegen een lage rente te verlenen.

Men kan zich niet geheel aan de indruk onttrekken dat de aanhangers van dit Plan zich baseren op een aantal opvattingen van Karl Marx, die leefde van 1818 tot 1883. De vele discussies in de economische wetenschap sindsdien hebben geleid tot het inzicht dat aan de marxistische visie op het economisch gebeuren wel een zekere partiële betekenis toekomt, maar dat men zich aan een onaanvaardbare eenzijdigheid schuldig maakt door dit gebeuren integraal op een marxistische wijze te verklaren. Juist tegen deze achtergrond maken de onderhavige voorstellen een dogmatische indruk.

Zo ontbreekt een argumentatie op grond waarvan uit de „economische ongelijkheid”, waardoor onze „kapitalistische samenleving” zou worden gekenmerkt, de voorgestelde nationalisatie van bank- en verzekeringswezen kan worden afgeleid. Meer in het algemeen kan worden opgemerkt dat het voorstel om de investeringsactiviteit volledig in handen van de overheid te leggen, blijkbaar niet wordt ingegeven door overwegingen van doelmatigheid in het economisch proces, maar veeleer lijkt te zijn gebaseerd op de wens een rood voetje te halen bij „arbeiders, ‘kleine luiden’, intellectuelen en technici, studenten en andere jeugdigen”. Bovendien wordt volledig voorbijgegaan aan de omstandigheid dat Nederland een open economie is, zodat de nationalisatie van het bank- en verzekeringswezen tot een desastreuze inperking van onze internationale economische positie zou leiden.

Voor zover de hier gewraakte opvattingen neerkomen op een pleidooi voor een volledige centrale leiding van het productie-, distributie- en consumptieproces, moge nog eens worden gewezen op de o.a. door Tinbergen naar voren gebrachte opvatting, dat een optimale organisatie van

INHOUD

Prof. Dr. A. Heertje en Drs. V. Halberstadt:

Nieuw Links wordt oud.... 727

Prof. Dr. W. Brand:

Economie en onderwijs (I)... 728

Lic. F. van der Vorst:

De Belgische conjunctuur medio 1967 733

Europa-bladwijzer No. 43 736

Notities:

Economische groei in 1966 slechts 2½ pCt. 737

Academille 738

Prof. Dr. C. D. Jongman:

Geld- en kapitaalmarkt ... 739

Mededelingen voor econo- misten 739

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

het economisch leven alleen mogelijk is bij een belangrijk aandeel van een op ondernemingswijze voortbrenging gebaseerde particuliere sector. Een aanwijzing dat de opvatting van Tinbergen ook empirisch hout snijdt, wordt gevormd door het feit dat in de Oosteuropese economieën het marktmechanisme op bescheiden schaal weer wordt ingevoerd en bij de investeringsbeslissingen een zekere mate van decentralisatie wordt geïntroduceerd.

Wat het pleidooi betreft de institutionele beleggers te dwingen leningen tegen een lage rente te verstrekken, merken wij op dat blijkbaar niet wordt overwogen in hoeverre dit uit een oogpunt van optimale economische groei een verstandige politiek zou zijn.

In het niet aanleggen van een doelmatigheids criterium bij de uitgangspunten voor deze nationalisaties en structuurhervormingen schuilt het grote gevaar. Hierdoor wordt immers met name de fundamentele vraag terzijde gesteld onder welke voorwaarden een optimale economische groei verwezenlijkt kan worden.

Het is van groot belang te beseffen dat de groei in de eerste plaats moet komen van de mate waarin binnen de muren van de onderneming aan de technische ontwikkeling kan worden deelgenomen. Daarvoor is een beleid nodig dat voldoende ruimte laat voor de creatieve technici in de onderneming, zodat deze niet verstrikt raken in een ambtelijk systeem van voorschriften. Het snelle groeitempo van de Nederlandse economie na de tweede wereldoorlog kan in belangrijke mate worden toegeschreven aan de bijdrage van de particuliere sector. Dat neemt niet weg dat de overheid een taak heeft bij het sturen van het groei-proces, d.m.v. onder meer de mededingingspolitiek. In deze opvatting is ook ruimte voor het stimuleren door de overheid van een grote mate van openheid en medezeggenschap in het ondernemingsbeleid.

Juist nu in Nederland de slinger van de economische politiek weer gaat in de richting van een beleid op korte termijn is het hoogst noodzakelijk de groei van de volkshuishouding op langere termijn op de voorgrond te stellen i.p.v. marxistische hobbelpaarden te berijden. Zo kan men zich afvragen of bij de huidige bezuinigingen op het gebied van onderwijs en wetenschappen in voldoende mate een afweging plaatsvindt van de noodzaak op korte termijn te bezuinigen en de betekenis van het onderwijs voor de economische groei op lange termijn.

GECONCLUDEERD kan worden dat het voor de meningsvorming in de P.v.d.A. en daarmee voor de politieke duidelijkheid in Nederland van groot belang is wanneer omtrent deze recente opvattingen van Nieuw Links een openbare gedachtenwisseling plaatsvindt. Wat ons betreft moge deze discussie leiden tot de conclusie dat er alle aanleiding is zich los te maken van de op een verouderde maatschappijvisie gebaseerde en van economisch inzicht gespeende opvattingen. Weliswaar kan men aan de economie als wetenschap geen richtlijnen ontleen voor de praktische politiek, maar anderzijds bergt het formuleren van politieke oogmerken zonder rekening te houden met de verworven economische inzichten het gevaar in zich dat men wegen inslaat die tot politieke ontreding en ernstige welvaartsverliezen leiden.

Naarden.
Amstelveen.

A. HEERTJE.
V. HALBERSTADT.

¹⁾ Dit plan verschijnt onder de titel *De macht van de rooie ruggen* bij Polak & Van Gennep te Amsterdam.

Economie en

Rentabiliteit als norm voor

ZOALS bekend, verklaart de inbreng van arbeid en kapitaal, gemeten op de traditionele manier, slechts voor de helft of minder de economische groei of toename van het nationaal produkt. De restfactor — het verschil tussen de groeigrad van het nationaal produkt en de gecombineerde groeivoet van arbeid en kapitaal — werd vroeger aan technische vooruitgang toegeschreven, maar sinds E. H. Denison ¹⁾ e.a. is het populair om het toegenomen onderwijs van de arbeidskracht als een belangrijke factor in het groei-proces te beschouwen. In feite heeft Denison niets bewezen. Hij constateert slechts dat in de Verenigde Staten het gemiddelde inkomen voor een zekere tijdsperiode is gestegen, dat tevens de doorsnee scholing van de beroepsbevolking is toegenomen en veronderstelt op vrij zwakke gronden dat 60 pCt. van de groei in inkomen aan het meerdere onderwijs kan worden toegerekend. Hij komt tot het paradoxale resultaat dat onderwijs 0,67 punten heeft bijgedragen tot de groeigrad van 2,93 pCt. van het reëel nationaal produkt in de Verenigde Staten in de periode 1929-1957, terwijl het aandeel van kapitaalvorming slechts 0,43 zou zijn geweest. Ik heb vrede met deze rekenarij als men er maar niet de conclusie aan verbindt, dat onderwijs van meer gewicht is voor de economische ontwikkeling dan kapitaalvorming.

De econoom doet er m.i. goed aan met de klassieken te blijven beklemtonen dat fysieke kapitaalvorming het recept blijft voor economische groei en dat via kapitaalvorming schaalvergroting, technische en organisatorische verbeteringen enz. optreden, die een vergroting van de economische koek opleveren boven dat wat aan de inzet van kapitaal kan worden toegeschreven. Bij een evenwichtig groei-proces behoort niettemin een aangepast onderwijs, omdat bij een steeds complexer wordende economische structuur de vraag naar meer geschoolde arbeid toeneemt. Men kan zelfs verder gaan en zeggen dat voortgezette kapitaalvorming en daarmee samenhangende voordelen van massaproductie en technische vooruitgang in hoge mate afhankelijk zijn van hoger gekwalificeerde arbeidskrachten ²⁾.

In deze gedachtengang is onderwijs een bedrijf of industrie, die kennis verkoopt, waaraan de gemeenschap een belangrijke waarde behoort toe te kennen. Leerlingen of studenten zijn in deze zienswijze grondstoffen, die tijdens het leerproces een zekere bewerking ondergaan en als half-fabrikaten weer aan de maatschappij worden afgeleverd. Als half-fabrikaten en niet als afgewerkte produkten, omdat eerst in de praktijk blijkt in hoeverre de opgedane kennis bruikbaar is of in zichtbare resultaten kan worden omgezet. In onderwijs *per se* is de economie niet geïnteresseerd, maar slechts in dat onderwijs dat de ontvanger straks in staat stelt zijn produktieve capaciteit te vergroten.

Doel van het (hoger) onderwijs

Het zou belangrijk zijn indien een uitgangspunt als hierboven geschetst algemeen werd aanvaard. Dit zou namelijk inhouden dat men accepteert dat bijv. hoger onderwijs dient tot voorbereiding voor die maatschappelijke beroepen, waarvoor „een wetenschappelijke opleiding vereist is of dienstig kan zijn”. Zo staat het inderdaad in de wet

onderwijs (I)

onderwijsuitgaven

op het wetenschappelijk onderwijs, maar jammer genoeg wordt dit punt secundair genoemd en wordt voorop gesteld dat hoger onderwijs „de vorming tot zelfstandige beoefening der wetenschap” beoogt. Ik zeg jammer genoeg, omdat deze eerste doelstelling van de wet een rationeel denken over het onderwijs in de weg staat. Naar mijn smaak is de toevoeging overbodig, omdat ook de zelfstandige beoefening van de wetenschap een maatschappelijk beroep is, waarvoor een training aan een hogeschool of universiteit nodig of nuttig is. Bovendien is het, dunkt mij, zo dat de vorming van wetenschappelijke werkers geen echte doelstelling van de universiteit is en kan zijn. Slechts, laat ik zeggen, 10 pCt. van de deelnemers aan het universitaire onderwijs krijgt al doende smaak voor wetenschappelijke arbeid en dan weer minder dan de helft van dit percentage blijkt met vallen en opstaan tot zelfstandige beoefening ervan in staat te zijn. Ik stel dus dat tenminste 90 pCt. van de participanten naar het hoger onderwijs komen om naar zij hopen een graad te verwerven, die hen straks in staat zal stellen in de samenleving exclusief de wetenschap een hoger loon dan zonder die titel te verkrijgen.

Mijn insisteren op een duidelijke doelstelling voor het hoger onderwijs is niet pietluttig, maar noodzakelijk omdat slechts met behulp van een éénsluidende intentie op zinvolle wijze kan worden gesproken over de organisatie van het onderwijs. Zodra „de vorming tot zelfstandige beoefening van de wetenschap” erbij wordt gehaald, is het hek van de dam en worden alle uitgaven voor hoger onderwijs, of het om Tibetaans of een ander obscuur vakgebied gaat, dierbare zaken, waarvoor gelden dienen te worden gevoteerd.

En ieder, die bij het onderwijs betrokken is en dat zijn wij allen, weet dat er nog een bezwaar bestaat tegen het beschouwen van hoger onderwijs als de opleiding voor beroepen in de private en publieke sector inclusief onderwijs en onderzoek, waarvoor een universitaire vorming nuttig of noodzakelijk is. Deze opvatting komt hierop neer dat men vindt dat onderwijs geëvalueerd wordt door het te zien als een economische zaak. Onderwijs is in deze gedachtengang veel meer: overdracht van cultuur, de ont-plooiing van de menselijke geest, de verwijding van de geestelijke horizon enz. Ik beschouw deze elementen als gunstige en wenselijke bijproducten van het onderwijs-proces. Ik weet uiteraard ook dat de vraag naar onderwijs historisch niet uit de economische hoek kwam. Lagere scholen werden opgericht opdat de kinderen de bijbe! leeren verstaan en allerlei deugden zouden ontwikkelen, zodat zij hun plaats in de maatschappelijke orde zouden begrijpen en vooral deze orde zouden respecteren. Middellbare scholen en hogescholen waren in hoofdzaak bestemd voor een kleine elite, die qua afkomst voorbestemd was om de leidende posities in de samenleving te vervullen. Leerstof en docenten zullen wel een zekere zeef voor de toelating tot deze beroepen hebben gevormd. Tot laat in de 19e eeuw werd de techniek van de handel en de industrie als een aangelegenheid beschouwd, die alleen in de praktijk te leren viel. De zgn. industriële revolutie was in hoofdzaak het werk van analfabeten, die niettemin hun vak ver-stonden; alle verbeteringen in de landbouw, die tot vrij

recent plaatsvonden, kwamen door pientere boeren al experimenterend tot stand zonder dat de wetenschap eraan te pas kwam.

Met erkenning van sociale en historische factoren in het onderwijs, meen ik toch dat in het huidige tijdsgewricht het economische gezichtspunt dient te prevaleren, enerzijds omdat het erbij slepen van allerlei nevenaspecten de primaire doelstelling verduistert en anderzijds omdat we ons er nu van bewust zijn dat onderwijs een gewichtige factor is in het groeiproces.

Onderwijsprogrammering

Het doel van onderwijs is dan een optimale verdeling van leerlingen over diverse schooltypen te verkrijgen in overeenstemming met de verwachte behoefte van de maatschappij aan gekwalificeerde arbeid. Aldus wordt, in de centraal geplande economieën de samenstelling en expansie van het onderwijs ingericht ³⁾. Allereerst wordt een economisch plan op lange termijn gewrocht, dat een idee geeft van de waarschijnlijke groeivoet en eveneens van de verwachte produktioeneming in de diverse sectoren. Vervolgens wordt geschat welke hoeveelheden arbeid van verschillende soort („labour mix”) nodig zijn om de produktiestijging in de verschillende branches te verzekeren. Daarna wordt nagegaan welke opleidingen vereist zijn voor de benodigde arbeid en ten slotte wordt het schoolsysteem geëxpandeerd op grond van de gemaakte berekeningen. Vanzelfsprekend wordt rekening gehouden met het reeds aanwezige bestand aan geschoolde arbeid, met eventuele tekorten en met onvermijdelijke vervanging als gevolg van sterfte en pensionering.

In deze aanpak past een numerus fixus, d.w.z. dat men slechts zoveel kandidaten tot het hoger onderwijs toelaat als overeenkomt met de geschatte behoefte, met inachtneming van een zekere afval. Honderden commissies zijn continu in het Oostblok bij deze arbeid betrokken, ook al omdat berekeningen voor elke regio apart dienen te worden gemaakt. De technologie in onderwijs en maatschappij staat bovendien niet stil, zodat geregeld veranderingen in

¹⁾ *The sources of economic growth in the United States and the alternatives before us*, New York, januari 1962 (zie mijn bespreking in *E.-S.B.* van 5 juni 1963) en idem: *Measuring the Contribution of Education to Economic Growth* (blz. 13-55) in O.E.S.O.: „The Residual Factor and Economic Growth”, Parijs 1964.

²⁾ Om de aandacht te bepalen meen ik dat men als vuistregel kan aannemen dat bij een investeringsgraad van 20 pCt. voor onderwijs 4 pCt. van het nationaal produkt dient te worden uitgetrokken. Dit betekent dat bij een fysieke kapitaalcoëfficiënt van 3,3 er 20 pCt. bijkomt voor onderwijs, zodat de kapitaalcoëfficiënt inclusief „human investment” ⁴ wordt.

³⁾ Over het communistische systeem van het relateren van onderwijs aan maatschappelijke behoeften is de laatste tijd een stroom van literatuur ontstaan. Zie bijv. „Manpower Planning in Eastern Europe”, *International Labour Review*, augustus 1962 en meer recent M. Sokol: „High-level manpower planning: an analysis of Czechoslovak experience”, *International Labour Review*, januari-februari 1967, waaruit blijkt over hoeveel gegevens men in deze landen beschikt omtrent de evolutie in de behoeften aan hooggekwalificeerde arbeidskrachten in diverse sectoren. Voor de Sowjet-Unie vindt men veel materiaal in het *magnum opus* van N. De Witt: „Education and Professional Employment in the U.S.S.R.”, National Science Foundation, Washington D.C., 1961.

het schoolsysteem plaatsvinden in overeenstemming met voorzienbare economische en technische desiderata. Training „on the job” en in het bedrijf wordt trouwens eveneens in de beschouwingen betrokken, zoals het behoort. Ook bij ons zouden scholing en opleiding, zoals die bij het bedrijfsleven en de overheid zijn georganiseerd, in de onderwijsplanning moeten worden verdisconteerd. Het is een onderwerp, waarover in de Westerse landen, omdat formeel onderwijs nog een ivoren-toren karakter draagt, bijzonder weinig bekend is.

Het zal duidelijk zijn dat voor de econoom efficiënte onderwijsprogrammering slechts mogelijk is in het kader van een economisch model, dat projecteert hoe de maatschappij er waarschijnlijk over, zeg 25 jaar, zal uitzien en dat tevens een indicatie geeft van de behoefte aan kennis en scholing, die dan zal bestaan. Die richting moeten we m.i. uit (ook al ben ik geen aanhanger van de „imperatieve” planning, zoals die in het Oostblok gebeurt), niet alleen ter wille van een voortdurende economische ontwikkeling, maar om te verzekeren dat zij die een zekere scholing hebben ontvangen een redelijke kans hebben om een zinvolle baan te vinden in de samenleving. Bij gebrek aan zo'n model is toch wel een en ander te zeggen over het verband tussen het onderwijssysteem en de economische situatie van een land op een bepaald tijdstip. De econoom neemt *aprioristisch* aan, dat er bij elke economische structuur, die tevens een bepaalde beroepsamenstelling inhoudt, een optimale onderwijspyramide hoort, d.w.z. dat bij elk stadium van economische ontwikkeling, gedachtig ook bijv. geografische omstandigheden, een zekere horizontale en verticale verdeling van leerlingen over verschillende schoolsoorten past.

De horizontale verdeling heeft betrekking op de distributie van gegradueerden over lagere technische, uitgebreid lagere en hogere burgerscholen of gymnasia en op de distributie van afgestudeerden over de verschillende faculteiten. De verticale verdeling slaat op de onderscheiding tussen hen, die lagere, middelbare en hogescholen hebben afgelopen. In Nederland leert bijv. de volkstelling van 1960 dat van de totale beroepsbevolking 56,1 pCt. lager, 33,5 pCt. uitgebreid lager, 7,1 pCt. middelbaar, 1,9 pCt. semi-hoger en 1,4 pCt. hoger onderwijs heeft genoten. Uit gegevens van het C.B.S. kan men ook aflezen dat tegenover 1 ingenieur, ongeveer 5 H.T.S.-ers en 50 leerlingen van de L.T.S. afstuderen. Wij beschikken (nog) niet over de maatstaven om te zeggen of deze voorbeelden een optimale verdeling voorstellen, maar mogen wel veronderstellen dat zij tot op zekere hoogte de maatschappelijke behoeften reflecteren en een idee geven van de verdeling van het intellect in de samenleving.

In ons systeem is het zo dat elk kind lager onderwijs geniet. Sommigen beschouwen lager onderwijs als van consumptieve aard of als niet van veel belang voor de economische ontwikkeling. Lager onderwijs wordt dan gezien als een voornamelijk culturele zaak, nl. om ieder mens via deze opleiding in staat te stellen zijn rechten en plichten als staatsburger uit te oefenen. Ik ben geneigd de lagere school wel degelijk als een economische investering te beschouwen. Naar mijn smaak is het een pre-investering, een noodzakelijke schrede om in een volgende

fase het middelbaar en hogeschoolpotentieel te kweken. Voor elk land, ongeacht het stadium van ontwikkeling, is het kader met middelbare en universitaire opleiding van meer gewicht dan zij die alleen lagere school hebben genoten. Daarom is het advies aan een land, waar bijv. 50 pCt., 2 pCt. en 0,01 pCt. van de relevante leeftijdsgroepen (6-12 jaar, 12-18 jaar en 18-24 jaar) aan resp. primair, secundair en tertiair onderwijs deelnemen, om eerst de verhoudingen in de richting 50 : 4 : 0,1 te veranderen, alvorens het lager onderwijs uit te breiden tot de gehele jeugd. Men wete ook dat lager onderwijs aan ieder kind een zeer zware last betekent voor een arm land, ongeacht de geringe economische betekenis van alléén kunnen lezen, schrijven en rekenen.

Van de 92 (op de 100) kinderen in Nederland, die met vrucht de lagere school doorlopen (er is een afval van 8 als gevolg van sterfte, emigratie en overgang naar scholen voor geretardeerde kinderen), gaan er thans 35 naar de U.L.O., 42 naar een lagere technische school en slechts 15 naar middelbare scholen, die na slagen toegang tot de universiteit verschaffen. Vrijwel ieder kind krijgt dus in ons land thans een secundaire scholing. Deze opzet heeft duidelijk een economische inslag, hetgeen trouwens uit de Memories van Toelichting van de 19e eeuw bij de instelling van de diverse typen van secundaire vorming is terug te vinden. De lagere technische scholen verschaffen de geschoolde arbeiders voor de industrie- en dienstensector, terwijl de scholen voor uitgebreid lager onderwijs het lager administratief kader voor de private en publieke sector opleveren.

Deze distributie over de diverse typen van secundair onderwijs komt ook overeen met de intelligentieverdeling, zoals die onder de schoolgaande jeugd bestaat en uit publikaties van het Ministerie van Onderwijs blijkt. Men make zich geen illusie dat een hervorming van het middelbaar onderwijs, zoals thans op stapel staat en die op humane overwegingen is toe te juichen, veel verandering in de situatie zal brengen ⁴⁾. Het is helaas zo dat de natuurlijke begaafdheid zeer ongelijk verdeeld is in deze wereld. Ook in Amerika, waar elk kind naar een éénvormige secundaire school gaat, is uit tests gebleken dat slechts hoogstens 25 pCt. van de jeugd tot het volgen van universitair onderwijs in staat is. Hierbij bedenke men dat in de Verenigde Staten opleidingen tot onderwijzer, verpleegster, om niet te spreken van begrafenisondernemer en hoteladministrateur, tot het hoger onderwijs worden gerekend ⁵⁾.

Een economische hiërarchie van wetenschappen

Hoe optimaal is de verdeling van gegradueerden over de verschillende faculteiten van de universiteiten en hogescholen? De huidige distributie heeft, zoals reeds betoogd,

⁴⁾ Ik ga hier voorbij aan het feit, dat maar 67 pCt. van de aankomende leerlingen op de L.T.S. de streep haalt, dat slechts 46 pCt. van de leerlingen van de M.U.L.O. een diploma krijgt en 50 pCt. van de 5- tot 6-jarige middelbare scholen, ten dele nog na dubbures. Het is voor een econoom ten hemel schreiend dat nog nimmer een diepgaande studie over deze afval bij het middelbaar onderwijs is gemaakt.

⁵⁾ Van de naar schatting 3.000 Amerikaanse instellingen van hoger onderwijs worden er slechts 150 geacht vergelijkbaar te zijn met onze universiteiten.

(I. M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

een zekere ratio en men kan bijv. op grond van de in het verleden opgetreden verschuivingen in de toeloop van studenten of het aanbod een prognose maken over de in de toekomst te verwachten „behoefte”⁶⁾. Maar er is een prealabele vraag, nl. of er geen hiërarchie van de wetenschappen bestaat met betrekking tot economische groei. Dit is een hachelijk terrein, waarop zoals ik me uit mijn studententijd herinner theologen en filosofen exerceerden, maar bij mijn weten geen econoom zich heeft bewogen. Laat me over dit onderwerp een aantal opmerkingen maken vooral om mijn ideeën te verduidelijken en niet omdat het me aanlokt een pad te betreden „where angels fear to tread”.

Het lijkt dan evident, dat economische vooruitgang vooral berust op de ontwikkeling van de bêta- en ingenieurswetenschappen. Uit gesprekken met collegae heb ik de indruk overgehouden, dat deze studierichtingen door de bank ook meer intelligente of sterker gemotiveerde studenten aantrekken dan de alfa-wetenschappen. Het is interessant dat de grote maatschappijen aan afgestudeerden in de bêta-richtingen eveneens hogere aanvangssalarissen bieden dan aan andere gegradueerden. Wat de medicijnen betreft, staat vast dat een zeker niveau van medische zorg onontbeerlijk is voor economische ontwikkeling, maar in de fase, waarin wij ons bevinden, lijkt mij een doorlichting van de productiefunctie van de gezondheidszorg in al zijn facetten van meer belang dan het praten over of het zonder meer aannemen van de noodzaak van een hogere artsendichtheid in de nabije toekomst⁷⁾.

Binnen de alfa-wetenschappen heeft de economie op het eerste gezicht geen belangstelling voor de theologie, tenzij kon worden aangetoond dat abiturienten in deze richting de spaarzin en het arbeidsethos van de bevolking zouden bevorderen. Deze uitspraak lijkt mij niet in tegenspraak met de gedachte van T.S. Eliot, dat religie „gives an apparent meaning to life, provides the framework of a culture, and protects the mass of humanity from . . . despair”. Is het niet zo dat in onze gesecculariseerde samenlevingen de door Eliot bedoelde functie in toenemende mate door niet-theologen wordt vervuld? Ik zie er nog maar van af, dat de theologie in vroeger tijden (zoals ze nog ten dele doet in talloze ontwikkelingslanden) het geloof in economische vooruitgang of de mogelijkheid om het lot der mensheid te verbeteren heeft gedwarsboomd door haar nadruk op de erfzonde of een soortgelijk begrip en haar verklaring van menselijk lijden en de bestaande maatschappelijke instellingen als uitvloeisel van de daden van een rechtvaardige god. De talenstudie zal de econoom positief waarderen, aangezien via de aldus te kweken leraren de relevante groepen kennis van de moderne talen opdoen, zonder welke de steeds noodzakelijke stijging van de Nederlandse export niet mogelijk is. Dank zij de actieve of passieve beheersing van de moderne talen zijn velen op allerlei niveau ook in staat zich van de technische en organisatorische veranderingen in andere landen op de hoogte te stellen.

Wat de juristen betreft, heeft een hoogleraar in Rotterdam (voordat daar een juridische faculteit bestond) eens gezegd, dat niets verloren zou zijn indien alle juristen in Nederland door H.B.S.-ers werden vervangen. Dit is mij te boud gesteld, gezien het belang van een goede wetgeving en wetstoepassing voor economische ontwikkeling. Wel ben ik geneigd de productie van juristen excessief te achten in verhouding tot de „werkelijke” behoefte aan juridisch geschoolden. Aangezien ik ervan houd de orde

van grootte aan te geven van het verschijnsel, waarover ik spreek, wil ik veronderstellen dat ongeveer 20 pCt. van de zogeheten juristen erop uit zijn de goede bedoelingen van de overheid in onze samenlevingen te frustreren „by the ingenuity of legal practices or by oversubtle refinements on the bench” (J. S. Furnivall). In sommige ontwikkelingslanden, waar ik geweest ben, schat ik het percentage van dergelijke juristen op 50. De economie kan er prat op gaan te hebben bijgedragen tot een afvlakking van de conjuncturele golven en daarmee een gestage groei in de naoorlogse verhoudingen te hebben bewerkstelligd. Wellicht kan men ruimer stellen, dat de economen hebben meegewerkt aan een rationeler besluitvorming in bedrijf en maatschappij. De sociologen zullen waarschijnlijk een dergelijke aanspraak laten gelden, al er is naar mijn idee bij een aantal hooggeleerde wetenschapsbeoefenaars onvoldoende gerichtheid op die knelpunten in de sociale en institutionele structuur in onze maatschappij, die economische ontwikkeling belemmeren.

De psychologie wordt door de econoom gezien als een perifere zaak, zolang zij niet vertelt hoe de efficiency van het leerproces kan worden bevorderd en de „achievement motivation” kan worden versterkt. Daarentegen is de wetenschap der historie bijzonder nuttig, omdat naar G. Santayana's woord: „Those who do not remember the past, will be condemned to repeat it”. Vrijwel geen enkel vak kan worden bedreven zonder een zeker historisch perspectief. De studie van niet-Westerse landen vindt haar oorsprong voornamelijk in het koloniale stelsel, dat thans heeft afgedaan en heeft nieuwe impulsen ontvangen als gevolg van de kapitaalhelp en technische bijstand, die naar de arme landen vloeien. Aangezien de industrielanden de produkten van de ontwikkelingslanden minder en minder nodig hebben en daarmee hun politieke betekenis geringer wordt (ondanks de relatieve stijging van het inwonertal van deze landen in verhouding tot de wereldbevolking), lijkt het mogelijk dat niet-Westerse studies terreinen van afnemende nuttigheid worden, gelet tevens op de stagnatie in de steun als gevolg van de ontwikkelingsmoeheid, die in de rijke landen te bespeuren valt⁸⁾.

De beoefening van de alfa-vakken kan in het algemeen worden gezien als een onderdeel van het legale, institutionele, sociale en culturele raamwerk van de samenleving, die meehelpt het schip van staat op de goede koers te houden. K. Marx zou het, geloof ik, onvriendelijker zeggen en menen, dat hun werkzaamheden in hoofdzaak een reflectie vormen van de organisatie der productieve krachten van gisteren, hetgeen voor sommigen van de sociale-wetenschapsbeoefenaars ook wel klopt. Hoe dit zij, de alfa-studie levert de onmisbare leraren voor het middelbaar onderwijs, dat uit zijn aard een grote portie algemene vorming moet bevatten.

Ik neem aan dat mijn ietwat ongenueanceerde poging tot rangschikking der wetenschappen naar economisch gezichtspunt enkelen de verzuchting zal doen slaken,

⁶⁾ Deze methode is in hoofdzaak gevolgd in het Rapport van de Commissie voor Statistiek van het Interuniversitair Contactorgaan: *De ontwikkeling van het aantal academici tot 1980*, Zeist 1959.

⁷⁾ Deze kwestie heb ik nader uitgewerkt in „De Economie en de Gezondheidszorg”, *Maandschrift Economie*, november 1966.

⁸⁾ Zie mijn stuk: „Naar een nieuwe wereldeconomie”, *Internationale Spectator*, 8 september 1966. Zij die bovenstaande gedachten niet kunnen verstouwen, zij verwezen naar een buitenlandse profet, K. E. Boulding (*The Meaning of the Twentieth Century*, Londen 1965, blz. 113-114), die de mogelijkheid van een analoge ontwikkeling voorziet.

dat „the dream 'of (economic) reason begets monsters”. Dit zij zo. Mijn bedoeling was slechts érop te wijzen dat allocatie van gelden voor natuurkunde, scheikunde, biologie enz. nuttiger is dan voor studierichtingen, die met kunst of cultuur te maken hebben. Ik zie het als een taak bij uitstek van de economie kwantitatieve criteria te ontwikkelen om een optimale verdeling van de schaarse middelen over de verschillende faculteiten te garanderen met het oog op een zo hoog mogelijk groeitempo van de economie. De samenleving of overheid is niet in staat alle door belanghebbenden vermeend noodzakelijke voorzieningen te onderschrijven en dus moeten maatstaven worden ontworpen waarop de vaststelling van prioriteiten kan worden gebaseerd. Het zij toegegeven dat onderwijs uitsluitend stoelend op utiliteitsoverwegingen, een utopie of zelfs een onding is. Het leven zou een saaie boel zijn zonder dichtkunst en muziek, maar een regering die hieruit de conclusie trekt, dat veel grotere subsidies dienen te worden uitgetrokken voor deze en dergelijke zaken zou de maatschappij een slechte dienst bewijzen. Overigens is het zo, dat slechts voortgaande economische groei de overheid in staat stelt, meer fondsen voor onnutte zaken ter beschikking te stellen.

De tijd van luilekkerland is nog niet aangebroken en ik meen dat het voor Nederland met zijn hoge bevolkings-groei vooralsnog belangrijk zou zijn, eveneens op het terrein van het hoger onderwijs vooral economische criteria te hanteren in verband met de daar te verwachten uitbreiding. Ik wil nog eens onderstrepen dat alleen indien we een consistent economisch plan bezitten en dit vertaald wordt in verwachte behoeften aan arbeidskrachten met gewenst geachte opleiding, een rationeel schoolsysteem kan worden ontworpen. Zolang we dit niet hebben, blijft het een zoeken en tasten. Zonder het effect van bijv. de komende automatisering op de toekomstige werkgelegenheid te hebben gepeild, kan niet worden vastgesteld of er een af- of toenemende behoefte zal zijn aan gegradueerden in de bèta-vakken. Sommige „futuristen” vertellen ons dat de industriële sector een snel teruglopend absorptievermogen zal vertonen, hetgeen inhoudt dat een belangrijke verschuiving van de beroepsbevolking naar de tertiaire sector zal plaatsvinden. De dichtheid van academici in de industriële sector zal wellicht nog groter worden, maar het absolute aantal van hierin werkenden zal stagneren of zelfs verminderen. Zullen er nieuwe plaatsen voor hen komen in de dienstensector? Men bedenke dat de tertiaire sector een heterogene vergaarbak is en het aannemelijk lijkt dat binnen deze branche bijv. het transport, bank- en verzekeringswezen⁹⁾ en een deel van het overheidsapparaat eveneens als gevolg van de te verwachten mechanisering minder werkgelegenheid zullen bieden dan voorheen. W. Galenson¹⁰⁾ heeft niettemin een optimistische kijk op de absorptiecapaciteit van de tertiaire sector en ik hoop van harte, dat hij gelijk krijgt, omdat ik voor het merendeel van de potentiële beroepsbevolking voorlopig geen substituuat zie voor zinvolle deelneming aan het arbeidsproces.

Voorschoten.

W. BRAND.

⁹⁾ Voor één der grote banken las ik enige jaren geleden, dat hun personeelsbestand als volgt was samengesteld: 10 pCt. lagere school, 60 pCt. U.L.O., 20 pCt. 5 tot 6-jarige middelbare school en 10 pCt. academici. Het lijkt niet waarschijnlijk dat deze verdeling, zo ze het al was, lang optimaal zal blijven, aangezien vele Amerikaanse gegevens erop wijzen dat de automatisering vooral de „witte-boorden”-posities aantast.

¹⁰⁾ Economic Development and the Sectoral Expansion of Employment, *International Labour Review*, juni 1963.

Zojuist verscheen de belangwekkende uitgave in boekvorm van de *Conference on Asian Development*, georganiseerd door het Nederlands Economisch Instituut in juni 1966 te Den Haag onder de titel

Towards a Strategy for Development Co-operation

With special reference to Asia

Bijdragen van:

H. B. Chenery / F. Baade / J. Kaufmann /
I. M. D. Little / L. H. Klaassen / J. Tinbergen

In Western European thinking there are dangerous tendencies towards an attitude of „prosperous provincialism” (U Thant). However, all of the problems of Western Europe are minor compared with those which the less developed territories are now facing.

Development of the low income countries is a necessity not only for these countries themselves but for all of us. The future of us all will be decisively shaped by what we are able to accomplish in this difficult field.

The conference was organized to confront people in the West with the serious situation in the developing countries, especially in Asia, the most populous and troubled continent. At the conference a group of eminent scholars discussed what the latest scientific insights, attained by recent research, could contribute to meet the challenge of this situation.

This book contains the full text of the lectures and a summary of the debates.

Towards a Strategy
for Development
Cooperation
H. B. Chenery |
F. Baade | J. Kaufmann |
I. M. D. Little | L. H. Klaassen |
J. Tinbergen

Rotterdam University Press

Paperback 104 blz., f 12,50

In aansluiting op de actuele uitgave van
J. Panglaykim en H. W. Arndt

The Indonesian Economy: Facing a New Era?

f 6,—

is thans verschenen

Indonesian Exports

Performance and Prospects 1950-1970

door Kenneth D. Thomas en J. Panglaykim
(*Economics Series. Vol. 7*)

f 12,50

Verkrijgbaar bij de boekhandel

Uitgaven van de

Universitaire Pers Rotterdam

(I.M.)

De Belgische conjunctuur medio 1967

IN de eerste helft van 1967 deden zich geen fundamentele wijzigingen in de ontwikkelings-tendenties voor. De indruk die wordt opgedaan uit het verloop van de verschillende conjunctuurindicatoren bevestigt de langzame veralgemening van het vertragingproces dat einde 1964 begon.

De produktie

De groeivoet van het bruto nationaal produkt tegen prijzen van 1953, die gemiddeld 5,5 pCt. bedroeg voor de periode 1962-1964 met een piek van 6,6 pCt. voor het laatste van deze jaren, is geleidelijk gedaald tot 3,5 pCt. in 1965 en, volgens een eerste raming van het Nationaal Instituut voor de Statistiek, tot ongeveer 2,4 pCt. in 1966.

Er mag worden aangenomen dat de groeivoet van het bruto nationaal produkt waarschijnlijk nog lager zal uitvallen voor het lopende jaar. Een belangrijke aanduiding hiervoor is de zeer duidelijke vermindering van de groeivoet van de industriële produktie tijdens de eerste 3 à 4 maanden van 1967 zoals deze blijkt uit het verloop van de diverse indexcijfers. Het merendeel daarvan wijst inderdaad een verhoging uit die, van het ene jaar tot het andere, thans niet hoger ligt dan 1 pCt. tegenover 2,5 à 4 pCt. in de overeenkomstige periode van het voorgaande jaar. Bijzonder opvallend is dat de voorjaarsopleving dit keer onbeduidend klein is geweest.

De structurele moeilijkheden in sommige basissectoren oefenen ongetwijfeld een te sterke invloed uit op deze indexcijfers die waarschijnlijk niet voldoende rekening houden met de nieuwe en meest expansieve bedrijven en bedrijfstakken. De algemene tendentie die er uit blijkt wordt evenwel bevestigd door meerdere andere indicatoren. Zo doen bijv. de resultaten der jongste onderzoeken van de Nationale Bank van België, die van januari en mei 1967, een vrij snelle vermindering van het aangewende produktievermogen uitkomen. De aanwendingsgraad van de produktiecapaciteiten voor de globale be- en verwerkende industrie is teruggevallen op het laagste peil dat werd opgetekend sedert men in oktober 1962 met die enquêtes is begonnen. De daling van de aanwendingsgraad van het produktievermogen is thans nagenoeg uitsluitend te wijten aan de ontoereikende vraag en niet meer aan de ontoereikendheid van sommige produktiefactoren, zoals tijdens de jaren 1963 en 1964, toen het tekort aan geschoolde arbeidskrachten de produktie-expansie grotelijks in de weg stond.

Alhoewel de tertiaire sector voordeel haalt uit de geleidelijke wijziging in het patroon van de consumptievraag, welke in de hand werd gewerkt door de verhoging van de levensstandaard tijdens de jongste boomperiode, begint hij toch de weerslag te ondervinden van de algemene activiteitsvertraging.

Voor de landbouw zijn er vooralsnog weinig of geen definitieve aanwijzingen voorhanden; verwacht wordt dat de landbouwproduktie in 1967 enige stijging zal kennen in hoeveelheid en in waarde.

De invoer

De invoer blijkt een recordhoogte te hebben bereikt tijdens het laatste kwartaal van 1966. Volgens de voorlopige cijfers lag het per werkdag berekend gemiddelde van de gezamenlijke B.L.E.U.-invoer naar waarde tijdens

het eerste kwartaal van 1967 praktisch op hetzelfde peil als één jaar geleden en enigszins beneden dat van het laatste kwartaal van 1966.

Uit de ontleding van de evolutie volgens grote goederengroepen blijkt t.o.v. de overeenkomstige periode van 1966 vooral: enerzijds de aanzienlijke stijging van de invoer van machines en toestellen (+ 18,7 pCt.), van chemische produkten (+ 17,8 pCt.) en van onedele metalen (+ 10,6 pCt.) en anderzijds de aanzienlijke daling van de invoer van textielstoffen (- 11 pCt.) en van vervoermaterieel (- 7,4 pCt.).

De vraagontwikkeling

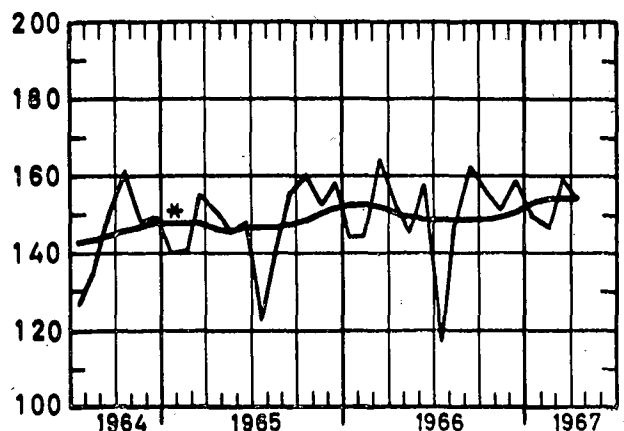
(a). Volgens de maandelijkse onderzoeken van de Nationale Bank van België is de *globale vraag in de industrie* de laatste zes maanden blijven dalen en heeft zij geleid tot een zeer zorgwekkende aangroei van de voorraden afgewerkte produkten.

Ondanks het vrij krachtadig afremmen van het produktietempo is de ordervoorraad verder verminderd. De gemiddelde activiteitsduur die op het einde der maand door de ordervoorraad wordt verzekerd, is teruggevallen van 3,45 maanden in december 1965 op 3,30 maanden een jaar later, 3,06 maanden in maart 1967 en 2,97 maanden in april 1967. Die evolutie is des te meer verontrustend, daar de vooruitzichten voor de komende drie maanden op een nieuwe verzwakking van de vraag wijzen. De ondernemingshoofden zijn inderdaad ronduit pessimistisch t.a.v. de verdere ontwikkeling van de vraag, in het bijzonder in de sectoren der uitrustingsgoederen en in de grote meerderheid van de industrieën die verbruiksgoederen vervaardigen. Het percentage der ondernemingen die een nieuwe vermindering van de vraag verwachten is het hoogste percentage dat werd opgetekend sedert meer dan tien jaar.

(b). In de *bouwnijverheid* liepen de tendenties de laatste maanden nog vrij sterk uiteen. In de bedrijfstak rompwerven van gebouwen is de druk van de vraag op het produktievermogen verminderd, terwijl hij aan kracht heeft gewonnen voor de werken van burgerlijke bouw-

Industriële produktie
N.I.S.-Algemeen indexcijfer (excl. bouwnijverheid)
* Trendcyclische beweging

1958 = 100

kundé, in het bijzonder wat de wegenwerken betreft. In de eerste categorie heeft de gemiddelde activiteitsduur, verzekerd door de werken die aan de gang zijn of moeten worden uitgevoerd, zich op hetzelfde peil gehandhaafd, terwijl hij in de tweede categorie langer geworden is.

(c). De vermindering van de globale vraag vertoont duidelijk uitkomende conjunctuurkenmerken:

1. De vraag uit het buitenland kende een sterkere teruggang dan de binnenlandse vraag. Het Belgische bedrijfsleven had in de voorgaande jaren voordeel gehaald uit het feit dat zijn belangrijkste klanten zich telkens in verschillende fasen van het conjunctuurverloop bevonden. Thans is de toestand echter zo dat op al de voornaamste buitenlandse markten die voor het Belgische bedrijfsleven openstaan, de conjunctuur werkelijk zwak geworden is en, verre van de Belgische industrieën te steunen zoals zij jaren heeft gedaan, beperkt zij voor het ogenblik hun expansiemogelijkheden.

De conjunctuur van de landen der Europese Economische Gemeenschap, die haast tweederde van het buitenlandse afzetgebied der Belgische industrie vertegenwoordigen, oefent op de conjunctuur van deze laatste een overwegende invloed uit. In de loop van 1966 kende zij een steeds minder gunstige ontwikkeling, eerst in Duitsland, vervolgens bij de andere partners, met uitzondering van Italië waarvan de expansie nochtans geen meldenswaardige verhoging van de import uit de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie tot gevolg had.

Bij geen enkele van onze belangrijkste handelspartners zijn de onmiddellijke conjunctuurvooruitzichten zo gunstig dat men in de eerstvolgende maanden een stimulerende impuls van de buitenlandse vraag op de Belgische conjunctuur mag verwachten.

2. Eén der hoofdkenmerken van de huidige toestand is dat de vraag naar verbruiksgoederen tijdens de laatste maanden een sterker geworden achteruitgang heeft ondergaan, die een ruime weerslag heeft gehad op de sectoren der tussengoederen. Deze evolutie bevestigt de weinig gunstige tendenties die werden vastgesteld op het vlak van de distributie:

- de omzetten ondergaan er sedert maanden een duidelijke verlangzaming, inzonderheid voor de duurzame en half-duurzame verbruiksgoederen;
- de voorraden vertonen de neiging te vergroten in weerwil van de duidelijke afremming van de bestellingen aan de leveranciers. In deze omstandigheden zou een opleving van de finale vraag geen onmiddellijk effect hebben op de aan de industrie gerichte vraag.

3. Tot dusver hebben, in de gezamenlijke Belgische nijverheid, de uitgaven voor de produktieve bedrijfsinvesteringen, uitgedrukt in courante prijzen, zich gehandhaafd.

De investeringsuitgaven voor uitrustingsgoederen zijn ondersteund gebleven om twee redenen: de vestiging van nieuwe bedrijven in België, voornamelijk in de metaalverwerkende nijverheid en in de chemische nijverheid, alsmede de voortzetting van een investeringsprogramma in de elektriciteitsvoortbrenging en in de petroleumindustrie. Sommige aanduidingen doen evenwel denken dat de uitgaven voor bedrijfsinvesteringen zullen dalen in de tweede helft van 1967.

Wat de bouw van de industriële, commerciële en administratieve gebouwen betreft, is de gemiddelde door de aan de gang zijnde of uit te voeren werken verzekerde activiteitsduur, die doorheen geheel het jaar 1966 was gestegen, nadien lichtjes verminderd.

4. T.a.v. de bouw van woongelegenheden worden tamelijk

uiteenlopende bewegingen van de vraag vastgesteld al naar gelang de categorieën:

- vermindering in de categorie der individueel gebouwde woningen, waar de hoge bouwkosten en de duurte van het hypothecair krediet ongetwijfeld de vraag afremmen;
- vermindering eveneens voor de categorie van de in serie gebouwde woningen waarvan het volume gebonden is aan de kredieten van de overheid;
- vermeerdering in de categorie van de flatgebouwen tot op het einde van 1966 en een lichte daling daarna.

5. De politiek van openbare werken heeft aanleiding gegeven tot een aanzienlijke verlenging van de verzekerde activiteitsduur in de sector van de werken van burgerlijke bouwkunde, meer in het bijzonder voor de wegenwerken. Deze evolutie komt evenwel slechts ten goede aan enkele grote ondernemingen die in staat zijn belangrijke werken uit te voeren en over voldoende materieel beschikken. Verder dient in dit verband te worden opgemerkt dat de voortzetting van dat beleid van openbare werken zal afhangen van de financieringsmogelijkheden der buitengewone begroting.

De werkgelegenheid en de werkloosheid

Wellicht het meest in het oog springende kenmerk van het conjunctuurverloop in de jongste maanden is de aanzienlijke aangroei van de werkloosheid in vergelijking met de overeenkomstige periode van het voorgaande jaar. De gebruikelijke vermindering van de werkloosheid is in de lente 1967 quasi volledig achterwege gebleven. Het cijfer der volledig werklozen, incl. de door de openbare besturen tewerkgestelde werklozen, bleef tijdens de eerste vijf maanden van 1967 rond de 90.000 schommelen tegenover gemiddeld ongeveer 70.400 in de overeenkomstige maanden van 1966.

Deze evolutie houdt ongetwijfeld verband met de minder gunstige vraagontwikkeling en met het in meerdere sectoren aan de gang zijnde rationalisatieproces. Het zijn de jongere leeftijdsklassen, minder dan 40 jaar, die door de stijging van de werkloosheid het meest worden getroffen; dit is over het algemeen een teken van een aanzienlijke verzwakking van de conjunctuur.

De stijgingspercentages afzonderlijk voor mannen en vrouwen volgens de leeftijdsklassen waren de volgende (einde mei 1967/einde mei 1966):

Leeftijdsklasse	Mannen	Vrouwen
jonger dan 20 jaar	162,9	130,4
van 20 tot 40 jaar	84,0	80,7
van 40 tot 50 jaar	44,3	46,7
50 jaar en ouder	10,3	7,7
Alle leeftijdsklassen samen	32,4	48,6

De stijgende werkloosheid treft nagenoeg alle beroeps-groepen. In het bijzonder moet echter de stijging worden opgemerkt in de bedrijfstakken die deel uitmaken van de textielsector, de metaalnijverheid en metaalbouw, alsmede de toenemende werkloosheid onder de ongeschoolde handwerklieden. In Wallonië kent de werkloosheid een bijzonder sterke stijging onder de bedienden.

De uitbreiding van de volledige werkloosheid doet zich vooral voor in de streken die worden getroffen door de steenkoolcrisis en door de moeilijkheden in de ijzer- en staalindustrie, met name de provincies Luik, Limburg en Henegouwen. Ingevolge de conjunctuurverslapping in de textielindustrie is de gedeeltelijke werkloosheid bijzonder groot in Oost-Vlaanderen.

Hoewel de cijfers der in de eerste vijf maanden van 1967 afgeleverde eerste vergunningen met immigratie, na aftrek van de regularisatiegevallen, heel wat lager uitvallen dan tijdens de overeenkomstige periode van vorig jaar, blijft het aantal vreemde werklozen steeds stijgen. Einde mei 1967 bestond 13,7 pCt. van het totaal aantal werklozen uit werkloze gastarbeiders.

De evolutie van lonen en prijzen

Vooralsnog zijn over de evolutie van de lonen tijdens het eerste halfjaar van 1967 slechts zeer weinig statistische gegevens beschikbaar, zodat een algemene en definitieve conclusie terzake moeilijk nu reeds kan worden getrokken. Toch overweegt de indruk dat de groeivoet van de nominale en van de reële lonen licht vertraagt. Dit verklaart wellicht gedeeltelijk de minder gunstige ontwikkeling van het verbruik.

In het *Belgisch prijzenstelsel* doen zich uiteenlopende bewegingen voor: terwijl de groothandelsprijzen van industriële produkten in alle produktiestadia verder dalen, vertonen de groothandelsprijzen van voedingswaren, vooral deze van dierlijke oorsprong, alsmede de prijzen van veeleelprodukten, vanaf maart 1967 opnieuw een stijging. Ook de haussebeweging van de kleinhandelsprijzenindex, waarvan het tempo vanaf het midden van 1966 was vertraagd, kende vanaf maart 1967 een nieuwe versnelling, evenwel zonder dat het bijzonder hoge tempo van de overeenkomstige periode van het voorgaande jaar wordt bereikt.

Het percentage van de ondernemingen die hun verkoopsprijzen verhogen of geneigd zijn te verhogen, blijft aanzienlijk voor een periode van uitgesproken conjunctuurverzwakking en rekening gehouden met de groeiende omvang van de productiecapaciteiten die bij gebrek aan een voldoende vraag niet worden aangewend. Dit is een bevestiging van het steeds groter wordend gebrek aan flexibiliteit van de door de Belgische industrie toegepaste verkoopsprijzen.

Ondanks de verzwakking van de vraag in de categorie rompwerven van gebouwen blijft er een sterke opwaartse druk op de prijzen bestaan die de neiging vertoont krachtiger te worden in de categorie werken van burgerlijke bouwkunde. Het wekt wel enige verwondering dat de opwaartse druk op de prijzen in de categorie rompwerven van gebouwen aanhoudt, terwijl de vooruitzichten betreffende de vraag weinig optimistisch zijn. De toestand is anders in de categorie werken van burgerlijke bouwkunde waar een groeiend percentage ondernemingen overweegt meer arbeiders in dienst te nemen.

De financiële aspecten

De meest karakteristieke evolutie tijdens het eerste halfjaar 1967 was ongetwijfeld die van de rentevoeten. Tijdens de eerste vijf maanden van 1967 is er een ontspanning opgetreden voor de rentevoeten op korte termijn, terwijl die op lange termijn zich hebben gehandhaafd op het hoge peil dat zij op het einde van verleden jaar hadden bereikt. De meest recente aanduidingen doen evenwel vermoeden dat de daling van de rentevoeten op korte termijn de volgende maanden niet zal aanhouden. Sommige zijn trouwens reeds gestegen in mei en juni 1967.

Buiten dit centrale punt van de financiële evolutie kan nog worden gewezen op:

- een herstel van de betalingsbalans tijdens het eerste kwartaal, waarvan de omvang echter uiterst bescheiden is;

- een vermindering van de geldvoorraad van december 1966 tot april 1967 die afsteekt tegen een lichte toename die tussen december 1965 en april 1966 werd vastgesteld;
- een aangroei van de bank- en spaardeposito's welke lichtjes hoger is dan de vooruitgang die een jaar tevoren werd gemaakt;
- een versnelde stijging van de bankkredieten.

De toestand van de openbare financiën wordt gekenmerkt door:

- belastingontvangsten welke vrijwel beantwoorden aan de vooruitzichten en derhalve de verdwijning meebrengen van de meerwaarden die de vorige jaren werden geboekt;
- een verhoging van het tempo der uitgaven in het begin van het dienstjaar (deze versnelling zou evenwel niet-representatief kunnen zijn voor de uiteindelijke evolutie van de uitgaven);
- een grotere stijging van de overheidsschuld, inzonderheid van deze op korte termijn, in de eerste vijf maanden van 1967 dan in de overeenkomstige periode van 1966 (B. fr. 16,0 mrd. tegenover B. fr. 12,3 mrd.);
- het veel sterker bruto beroep op de kapitaalmarkt: rekening gehouden met de emissie van twee nieuwe staatsleningen in de tweede helft van juni (verwachte bruto opbrengst B. fr. 15 mrd.) zal het in de loop van het eerste halfjaar van 1967 door de overheidssector uitgegeven bruto bedrag B. fr. 46,5 mrd. hebben bereikt, tegenover B. fr. 25,7 mrd. tijdens de overeenkomstige periode van 1966.

Besluit

EVENALS de meeste andere E.E.G.-landen kent België thans een fase van voortschrijdende conjunctuurvertraging. Verre van de Belgische economie te ondersteunen, zoals zij het de jongste zes jaren heeft gedaan, beperkt de buitenlandse conjunctuur momenteel haar expansiemogelijkheden. De vraag rijst, of het in sommige E.E.G.-landen voor het einde van dit jaar of het begin van het volgende jaar verwachte herstel zich aanvankelijk niet gedeeltelijk ten koste van de economische bedrijvigheid van de partnerlanden zal voltrekken.

Onder de overige vraagcomponenten oefenen in België voor het ogenblik alleen de overheidsinvesteringen een stuwende impuls uit. De voortzetting van het huidige beleid van openbare werken zal evenwel afhangen van de financieringsmogelijkheden van de buitengewone begroting.

De verzwakking van de globale vraag heeft een onderaanwending van het productievermogen en een aangroei van de voorraden afgewerkte produkten tot gevolg gehad. Deze evolutie heeft de soms reeds grote schuldenlast van de ondernemingen nog verzawaard.

Het meest opvallende kenmerk van de conjunctuur-evolutie der jongste maanden was de aangroei van de werkloosheid. Gevreest moet worden dat de in het vooruitzicht gestelde sluitingen van sommige bedrijven en de uitvoering van de voorgenomen rationaliseringsprogramma's deze beweging in de komende maanden nog zullen versnellen.

Het wil ons derhalve voorkomen dat in de komende maanden de belangrijkste opdracht van allen die verantwoordelijkheid dragen t.a.v. het economisch en sociaal beleid er in zal bestaan de gevolgen op het menselijke vlak van de onvermijdelijke afschaffing van sommige arbeidsposten te verzachten en, in een gemeenschappelijke inspanning, nieuwe werkgelegenheden ter vervanging van de verloren gegane te creëren.

Mechelen.

Lic. F. VAN DER VORST.

Engelands verzoek

I. Politieke aspecten.

HET belangrijkste evenement op het Europese toneel is in de afgelopen maanden ongetwijfeld geweest de hernieuwde poging van Engeland binnen de E.E.G. te komen. Het heeft lang geduurd voor men zich aan de overzijde van de Noordzee realiseerde geen zelfstandige politieke rol van betekenis meer te kunnen spelen, en hoewel er nog steeds nageprutteld wordt, lijkt de omme-zwaai wel definitief. Het besef tóch bij Europa te horen en daar de voornaamste politieke en economische toekomst te zien, is vrijwel algemeen doorgebroken. Allerlei omstandigheden en gebeurtenissen van de laatste jaren hebben aan deze „bekering tot Europa” meegewerkt. Nu zij echter één feit is, zijn er velen binnen de E.E.G., die zich de rol van biechtvader aanmeten. Het onderzoek naar de zuiverheid der Britse motieven is dan ook in volle gang.

Zo komt Joachim Willmann in het blad *Politique Etrangère*, no. 1 van 1967, tot de uitspraak, dat „Le gouvernement britannique cherche apparemment à bénéficier des avantages économiques de la C.E.E. sans renoncer à aucune des ses prérogatives nationales. Jusqu'ici, M. Wilson n'a pas fait sienne la philosophie de la C.E.E.”. De „misère de la philosophie de la C.E.E.” is evenwel dat zij niet existeert en men zou geneigd zijn te stellen dat het voldoende is als de Britten het E.E.G.-Verdrag willen aanvaarden. Zo eenvoudig schijnt het echter niet te zijn. „Tout ce qui compte est bien voilé”, om met Paul Valéry te spreken. Willmann beweert bijv. dat de Engelse bewindslieden in Rome reserves hebben gemaakt t.a.v. het vrije verkeer van werknemers.

In *British Industry*, het weekblad van de C.B.I., van 17 februari 1967, staat evenwel een vraaggesprek van Giuseppe Scimone met de Italiaanse Minister van Internationale Handel, die ontkent dat er enige reserves gemaakt zijn: „Amongst the declarations made by Mr. Wilson during his recent visit to Rome there didn't seem to me to be any reservations about adhering to the Common Market”. Met een ander argument dat in het geding is gebracht, maakt deze Italiaanse Minister korte metten: nieuwe bestuursproblemen zullen ongetwijfeld ontstaan bij vergroting van de Gemeenschap, maar ze zullen snel worden opgelost. De eigenlijke kwestie is niet zozeer de moeilijkheid om de organisatiestructuur van de E.E.G. te veranderen als wel het feit, dat men nieuwe verantwoordelijkheden onder ogen zal moeten zien. Een zelfde positief geluid laat Sgr Angelo Costa, de president van de Cofindustria, in het zelfde blad horen.

De Duitse commentaren zijn evenwel meer terughoudend. Rainer Hellmann meent in *Der Volkswirt* van 12 mei 1967,

dat tussen doel van Engelse toetreding en het tijdstip van bereiken deze keer een scherp onderscheid gemaakt moet worden: Frankrijk zou, minder dan in 1963, principiële bezwaren op de lange termijn koesteren. Met verwijzing naar datgene wat Keynes over de lange termijn opmerkte, laat zich raden wie dan dood zou moeten zijn. Een nieuwe crisis is ongewenst, aldus Hellmann, want wel is een toenadering tussen E.E.G. en Engeland op de, voornamelijk op economische problemen betrekking hebbende, verdragskwestie te onderkennen, waaraan Frankrijk niet voorbij kan gaan, maar de spanning tussen een door Frankrijk geleid Europa en de bijzondere lijn Londen-Washington is nog zeer groot. Nadat hij de zeven punten van het E.E.G.-commissierapport van februari 1963 de revue heeft laten passeren en overal vooruitgang kan constateren, besluit de auteur met de vermaning, dat er veel moed voor nodig is, Engeland na 1970 reeds als volledig lid te zien.

In een ander artikel in *Der Volkswirt* (van 26 mei 1967) schrijft dezelfde auteur, met het zicht op de beëindigde Kennedy-ronde, dat weliswaar E.E.G. en E.F.T.A. niets aan economisch gewicht verloren hebben, maar wel aan politieke betekenis. Het touwtrekken om Europa, dat aan de gang is, heeft twee grote gevaren: een botsing van Wilson en De Gaulle zou, via een nieuwe integratie-crisis, het gunstige conjunctuurpolitieke effect van de Kennedy-ronde kunnen verstoren, terwijl een permanente onzekerheid de investeringsneiging zou afremmen. Een doelgerichte planning van de Europese situatie in de jaren zeventig zou hier oplossing moeten verschaffen. „Die planlose Aufnahme von Verhandlungen mit Groszbritannien ohne sichere Marschroute der Sechs kann in jeden dieser beiden Engpässe führen”. De veronderstelling, die aan deze gedachte ten grondslag ligt, is uiteraard wederom dat de Franse bereidwilligheid op de lange termijn groter zou zijn. Hellmann voert hiervoor geen redenen aan, zodat het geheel vervluchtigt in de woorden van Schiller: „Ihren Schleier hebt keine sterbliche Hand. Wir können nur raten und meinen”.

2. Economische aspecten.

Voor zover economen mochten menen, dat de politieke mystificaties over dit onderwerp hun pendant niet in economie vinden, zij hun onderstaand boekje opvattingen van Engelse confraters aangeboden:

„Ja und Nein, und Mehr und Minder
würfeln sie herum

Drehn und kehren es geschwinder
Schnell im Kreise um”

(F. Schlegel)

(I. M.)

Met één aandeel **VEREENIGD BEZIT VAN**

Daarom zijn de bespiegelingen echter niet minder interessant of belangrijk. Bovendien stippen vele auteurs aan, dat men, minder dan in 1961-1962, een voldoende inzicht heeft in de exacte voor- en nadelen.

Het blad *The Statist*, dat onlangs wegens financiële moeilijkheden moest worden gestaakt, bracht in maart enige artikelen, waarin de Engelse positie van alternatieve kanten werd belicht. In het nummer van 24 maart bespreekt Malcolm Crawford de kosten die toetreding voor het Verenigd Koninkrijk zouden meebrengen. De voordelen schijnen een uitgemaakte zaak te zijn, zegt hij, vooral na het recente rapport van de Confederation of British Industry, waaruit bleek dat tweemaal zoveel Britse industriële van toetreding handelsuitbreiding verwachtten als handelsvermindering. Crawford betwijfelt echter de waarde van deze conclusie: zij was gebaseerd op de niet-kwantitatieve schattingen die ook gevraagd worden bij de conjunctuurenquêtes van de C.B.I.

Ingeval de Scandinavische landen buiten de Gemeenschappelijke Markt blijven, zijn de handelsverliezen groter, maar de auteur acht deze, ook in geval zij wel toetreden, toch belangrijk. Viervijfde van de Britse export naar Australië en Nieuw-Zeeland geniet een preferentiële marge van 12-20 pCt., terwijl drievijfde van de handel op Canada een voorkeursmarge van 13 pCt. heeft. Brits lidmaatschap van de E.E.G. zou de Engelse fabricagekosten verhogen (door invoertarieven op non-ferrometalen, basischemicaliën, voedergranen enz., en indien harmonisatie van het sociale-verzekeringssysteem zou volgen) en de exportprijzen doen stijgen. Exportverliezen van belangrijk meer dan £ 100 mln. per jaar zouden het gevolg zijn. Voorts zou een belasting van de betalingsbalans ten bedrage van £ 175 mln. - £ 200 mln. per jaar optreden als gevolg van de hogere invoerprijzen der voedingsmiddelen.

Onder de voordelen begrijpt Crawford de „economies of scale”, maar deze zouden minder tellen dan men gewoonlijk meent. Een belangrijk deel van de Engelse export naar de Zes geschiedt op differentiële prijsbasis en dit zou komen te vervallen als de Engelse invoerrechten, die vrij hoog zijn, vis-à-vis de E.E.G.-producenten niet langer dumping zouden toelaten. Voorts resulteert een verlies omdat de Britse invoerrechten op halffabrikaten en eindprodukten gemiddeld hoger zijn dan die van de E.E.G. De schatting die de auteur hiervan maakt, komt tweemaal zo hoog uit als die van het National Institute vier jaar geleden, nl. op ca. £ 120 mln.

Aan het groei-argument kent Crawford terecht weinig waarde toe: „Groei ontstaat uit efficiency, niet door besmetting”. Het specialisatie-argument is belangrijker, maar sommige bedrijfstakken die zouden moeten inkrimpen ontvangen in de E.E.G. juist grotere bescherming. De „koude douche” van de concurrentie kan betekenis hebben, maar de ervaringen met de scheepsbouwsector — waar geen tariefprotectie speelde — wijzen dit niet uit. Ten slotte zijn de verwachtingen, vastgeknoopt aan de technologische gemeenschapsidee van Wilson, te hoog gespannen. De Amerikaanse concurrentie heeft zich in deze sector reeds in de E.E.G. genesteld, de invoerrechten

Economische groei in 1966 slechts 2 1/2 pCt.

IN het Statistisch Bulletin no. 73 berekent het C.B.S. dat ons bruto nationaal produkt tegen constante prijzen in 1966 gestegen is met 2,5 pCt. (het Centraal Economisch Plan 1967 schatte nog een stijging van 4,5 pCt.). Het verloop van het b.n.p. over een drietal jaren was volgens het C.B.S.:

1964: + 9,3 pCt.

1965: + 4,7 pCt.

1966: + 2,5 pCt.

Hoewel deze cijfers openstaan voor verschillende interpretatie, lijkt de meest aannemelijke conclusie dat de economische groei in Nederland in de loop van 1965 sterk is afgenomen en in 1966 misschien zelfs geheel verdwenen is. Indien dat het geval is, is de Nederlandse conjunctuurpolitiek, door de statistieken misleid, een rem geweest op een reeds stagnerende economie. Hetzelfde heeft zich onlangs in Duitsland en België voorgedaan en heeft daar de conjuncturele moeilijkheden vermoedelijk vergroot.

Rotterdam.

Drs. A. C. J. ABELN.

zijn laag en een gemeenschappelijke inkooppolitiek van de overheidsinstanties — die op dit terrein doorslaggevend is — schittert door afwezigheid. Op de lange termijn verwacht Crawford een ruimtelijke reallocatie van de industrie in de richting van het centrum der E.E.G., d.w.z. het Rijn-bassin van Rotterdam tot Bazel. Het Engelse produktieve achterland ligt ten opzichte hiervan niet gunstig, terwijl „southeast England presents the open consuming mouth of the Thames”.

De conclusie is, dat het geen uitgemaakte zaak is dat de veel betreurde economische verdeling van Europa in twee handelsgebieden tegen het Britse belang is en dat de economische kosten van een uiteindelijk positieve politieke beslissing hoog zijn. „Britain's best economic prospects could be as the off-shore island she really is”.

In *The Statist* van 17 maart 1967 bespreekt Hugh Hanning het alternatief van een tweede afwijzing van Engeland door de E.E.G. Dat zou de vorming van een Noord-Atlantische Vrijhandelszone (N.A.F.T.A.) behelzen, die de Verenigde Staten, Canada en E.F.T.A. zou omvatten. Later zouden eventueel de E.E.G., Japan, Australië en Nieuw-Zeeland daarin ingepast kunnen worden. Prof. Harry G. Johnson is hiervan een groot voorstander. De internationale politiek van de Verenigde Staten heeft zich in de afgelopen jaren als flexibel genoeg ontpopt om deze idee niet onmiddellijk te verwerpen. De argumenten ertegen zijn volgens Prof. Johnson contradictoir: enerzijds zouden de Verenigde Staten te protectionistisch zijn om het idee een kans te geven, anderzijds zouden de Amerikaanse firma's snel de Engelse economie gaan beheersen.

(I. M.)

1894 : aandeelhouder in ca. 200 ondernemingen

Wat houdt het N.A.F.T.A.-idee voor Engeland in? Berekningen van Sidney Wells van Sussex University wijzen op een aanmerkelijk gunstiger positie van de Engelse betalingsbalans in geval van aansluiting bij de N.A.F.T.A. dan bij toetreding tot de E.E.G. Dit o.a. als gevolg van het feit dat de export van industrieproducten in de totale export voor het Verenigd Koninkrijk relatief belangrijker is dan voor de Verenigde Staten, terwijl juist dit soort producten sterk wordt beschermd. Het grote voordeel van vrijhandel zou in specialisatie en vergrote efficiency bestaan. Voorts een coördinatie van de economische politiek op een meer empirische basis en een flexibeler benadering van de onderontwikkelde wereld: waar Engeland nog steeds de kleine helft van zijn exporten heenstuurt. Zouden de kapitaalbewegingen een beletsel kunnen vormen? Voor zover minder efficiënte Engelse bedrijven overgenomen worden, is dit winst; en de Amerikaanse regering is er niet op uit de Engelse economie te beheersen. De Engelse vakbonden zouden hier echter wel eens anders over kunnen denken. Het zou dus kunnen zijn, zo besluit deze auteur, dat het Britse publiek zich de kosten van toetreding tot de E.E.G. niet voldoende voor ogen stelt.

Tenslotte bevat *The Statist* van 31 maart 1967 een artikel van John Bruce-Gardyne, M.P., dat een pleidooi bevat voor het aanvaarden van de status van geassocieerd lid, indien de Franse president te grote bezwaren blijft koesteren. Het artikel komt er eigenlijk op neer, dat een half ei beter is dan een lege dop, maar weegt de nadelen van een niet meespreken van Engeland bij de politieke en economische vraagstukken in de E.E.G. niet voldoende zwaar. Voorts is het zeer de vraag of, op enigszins langere termijn gezien, associatie te verkiezen is boven een herhaald „neen” van Franse zijde.

Lijnrecht tegenover deze beschouwingen staat het artikel van *The Economist* van 6 mei 1967: „The Economics of Entry”. De voornaamste twee onderwerpen zijn, zegt het blad, de gevolgen van toetreding op de industriële structuur, en de invloed van toetreding op de financieel-economische beslissingen. T.a.v. het eerste is *The Economist* belangrijker positiever dan de meeste commentatoren: hoewel Engeland zou verliezen in een aantal bedrijfstakken die in de jaren vijftig zijn opgekomen, zou er winst kunnen behaald worden in de „nieuwe” bedrijfstakken, waar de technologische component groot is en een grote afzetmarkt vereist wordt. Van de vraagstukken onder het tweede hoofd zouden sommige moeilijker worden (de uitslagen van de lopende rekening der betalingsbalans zouden bijv. groter worden) en andere ten voordele van het Verenigd Koninkrijk uitwerken (het belastingstelsel bijv. dat consumptieve bestedingen zou remmen ten gunste van de investeringen). De calculatie van de kosten van de landbouwpolitiek acht het blad overdreven: niet voldoende rekening wordt gehouden met de invoerbesparende gerichtheid van de gemeenschappelijke landbouwpolitiek en voorts zal het landbouwfonds ook aan de Britse landbouw ten goede komen.

De aandacht moge ten slotte nog gevestigd worden op een bijdrage van W. A. P. Mansur in *The Banker* van maart 1967. Deze auteur wil zich niet afvragen welke voor- en nadelen de E.E.G. voor de Britse economie zal hebben, maar wat de Gemeenschap tot stand heeft gebracht en wat naar aanleiding daarvan voor het Verenigd Koninkrijk te verwachten valt. Na te hebben gereleveerd, dat de Gemeenschap geen autarkisch gezelschap is, wijst Mansur erop, dat de E.E.G. een handelsbalanstekort heeft met de rest

Academille

VOOR publikaties over het salarispeil van academici bestaat veel belangstelling (van academici zelf waarschijnlijk). Dit blijkt althans op de administratie van E.-S.B., waar veel artikelnavaag en losse-nummervkoop volgden op stukjes over dit onderwerp in dit blad in de afgelopen jaren. Het is niet om de verkoop van losse nummers te stimuleren dat wij opnieuw de aandacht vestigen op de jongste gegevens over de academici-salarissen. Dat kan trouwens ook niet, want wij volstaan ditmaal slechts met de betreffende publikatie te noemen: de „sociale maandstatistiek” van mei jl., een C.B.S.-periodiek (f. 3,25 per los nummer).

De hieraan ten grondslag liggende enquête had betrekking op het jaar 1965 en op employés met een volledige wetenschappelijke opleiding, werkzaam in de nijverheid en het bank- en verzekeringsbedrijf. Voor de in het onderzoek onderscheiden leeftijds-categorieën (25 - < 30 jaar, 30 - < 35 jaar enz.) werden o.a. het mediane loon en het eerste en derde kwartiel berekend. De resultaten werden bovendien nog met die van 1962 vergeleken. Enfin, men leze de betreffende maandstatistiek zelf maar. Verkoopt het C.B.S. ook eens wat losse nummers. De resultaten zijn er interessant genoeg voor.

Omdat wij het niet kunnen laten, toch een héél klein uitkomstje. Van de in het onderzoek betrokken 284 academici in de groep 25 - < 30 jaar waren er drie met een bruto jaarinkomen van meer dan veertig mille. Willen zij zich even melden; in dit opzicht zijn wij zeer leergierig.

dR

van de wereld. Door Englands toetreding zou de exportquote stijgen, aangezien deze in Engeland belangrijk is gestegen in vergelijking met de situatie vóór de oorlog; in de Gemeenschap is zij echter stabiel gebleven. Afgezien van het feit dat dit waarschijnlijk marginale betekenis zal hebben, gezien de te verwachten richtingverandering van de Engelse uitvoer, zeggen o.i. deze percentages betrekkelijk weinig, daar de grotere Engelse exportquote een noodzakelijke compensatie inhoudt voor de verliezen geleden op de kapitaalopbrengstenbalans.

De auteur wijst vervolgens op de snelle interne verplechting van de handel tussen de Zes en stelt de vraag of dit efficiency en groei bevorderde. Binnen de E.E.G. is dit, volgens hem, uit de statistieken van de produktie niet af te lezen. Englands toetreding zou, gezien de relatie tussen verkopen over en weer en totale industriële produktie, ook niet zoveel te betekenen hebben als wel eens gedacht wordt: handel scheidt weinig groei. Niet te verwonderen, volgens Mansur, daar de douane-unie, die tot op heden het hoofdbestanddeel van het E.E.G.-menu uitmaakte, een uitvinding van de 19e eeuw is, toen handelsbelemmeringen een grotere rol speelden. De ware integratieve kracht van het Verdrag van Rome ligt in de gemeenschappelijke economische en financieel-fiscale politiek en men zou er meer aandacht aan moeten besteden dan aan de vrijhandels-implicaties van het Verdrag.

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

MOEST ik in het vorige geldmarktverzicht over een omvangrijke stijging van de bankpapiercirculatie rapporteren, in de 10 juli eindigende week kwam hierop een reactie. Het uitstaande bedrag daalde met f. 414 mln. De hieruit voortvloeiende verbetering van de bankkassen moest ten dele worden gebruikt voor de aankoop van dollars ter afwikkeling van eertijds met De Nederlandsche Bank afgesloten swaptransacties. Voor een ander deel zijn de banken bereid gebleken in te gaan op de aanbieding van het Rijk tot het opnemen van kasgeldleningen. Eenmaands — en driemaands — leningen werden tegen een rente van $5\frac{7}{8}$ pCt. en $6\frac{1}{8}$ pCt. geplaatst.

Het tegoed der banken steeg als gevolg hiervan slechts weinig. De bedragen, die in vorige weken bij de Centrale Bank waren opgenomen, verminderden met f. 116 mln. Enerzijds werden voorschotten in rekening-courant tot een bedrag van f. 170 mln. afgelost, doch tegelijkertijd vermeerderde het bedrag der disconteringen met f. 54 mln. Klaarblijkelijk verdisconteren de banken, zodra schatkistpapier binnen de termijn komt waarbij discontering is toegestaan, dit aan De Nederlandsche Bank. Dat men dit doet is begrijpelijk, omdat, zodra het er naar uitziet dat de liquiditeitsbehoefte van langere duur is, verdiscontering voordeliger is dan het opnemen van voorschotten.

Het tegoed van de Schatkist stond 10 juli op f. 441 mln. In de afgelopen week is nog een onbekend bedrag aan kasgeldleningen opgenomen, doch tevens heeft rond het weekeinde de maandelijkse uitbetaling aan de gemeenten plaats gehad, waarmede een kleine f. 300 mln. gemoeid is geweest.

KAPITAALMARKT

DE dezer dagen gepubliceerde cijfers van de besparingen in 1966 geven het volgende beeld:

	1965	1966
	(in mln. glds.)	
Overheid	2.630	2.960
Bedrijven	2.700	2.700
Fondsen	2.850	3.250
Gezinswinsthoudingen buiten fondsen ..	4.070	4.080
Totaal	12.250	12.990

De toeneming van de particuliere besparingen heeft in 1966 f. 340 mln. bedragen tegen f. 489 mln. in 1965. De besparingen van bedrijven zijn niet gestegen, nadat in 1965 ten opzichte van 1964 zelfs een daling in het accres was opgetreden. De besparingen van gezinswinsthoudingen,

die niet via levensverzekeringen en pensioenfondsen lopen, zijn eveneens vrijwel gelijk gebleven. De groei van de particuliere besparingen heeft in 1966 dan ook geheel in de toeneming van de besparingen via de fondsen gescholen. In 1967 zijn er geen belangrijke veranderingen in de tendentie te verwachten, zodat de omvang van de particuliere besparingen in ons land een steeds moeilijker probleem gaat vormen.

De uitgifte van pandbrieven door hypotheekbanken is in de periode van januari tot en met mei 1967 verder bij het in dezelfde periode van 1966 geplaatste bedrag achter gebleven. De cijfers zijn resp. f. 49 mln. en f. 70 mln. Mede hieruit blijkt een stagnatie in de particuliere bouw, tenzij de hypotheekbanken in groter mate een beroep op de markt voor onderhandse leningen doen.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	29 dec. 1966	H. & L. 1967	7 juli 1967	14 juli 1967
Algemeen	270	319 — 268	306	311
Internationale concerns	351	416 — 343	388	398
Industrie	269	322 — 270	316	320
Scheepvaart	108	121 — 107	118	118
Banken en verzekering	154	174 — 155	169	170
Handel enz.	138	159 — 138	154	155

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen a).

Philips	f. 78,70	f. 90,30	f. 91,80
Unilever, cert.	f. 86	f. 90,20	f. 90,40
Kon. Petroleum	f. 122,40	f. 125,70	f. 128,30
A.K.U.	f. 53,80	f. 49,90	f. 54
K.L.M.	f. 352	f. 361,50	f. 373,50
Hoogovens, n.r.c.	f. 55,60	f. 82	f. 85,30
E.M.S., nieuwe	—	f. 21,50	f. 26,10
Kon. Zout-Ketjen	463	720	699
Zwanenberg-Organon	f. 152,70	f. 180	f. 174,75
Robeco	f. 193	f. 207,40	f. 209

New York.

Dow Jones Industrials	786	869	882
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langlopende staatsobligaties b)	6,43	6,26	6,28
Aandelen: internationales b) ..	5,0	.	.
lokales b)	5,1	.	.
Disconto driemaands schatkist- papier	5	4½	4½

a) Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

b) Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

C. D. JONGMAN.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

SPAARCOLLOQUIUM

Groupement International pour l'Etude des Problèmes de l'Épargne 19, 20 en 21 oktober 1967

Opzet: De Groupement, welke in 1962 werd opgericht, stelt zich tot doel de in de verschillende landen bestaande kennis omtrent het sparen te beoordelen en het onderzoekingswerk te stimuleren. Leden van de Groupement zijn afkomstig uit

(I.M.)

**staalconstructies
metalen ramen en deuren**

het bank-, spaarbank- en verzekeringswezen in verschillende Westeuropese landen. Om te komen tot uitwisseling van kennis en ervaringen worden studiebijeenkomsten georganiseerd. De eerste van deze bijeenkomsten vond in oktober 1965 in Amsterdam plaats en trok veel deelnemers uit binnen- en buitenland. Het eerstvolgende colloquium zal op 19, 20 en 21 oktober a.s. te Lausanne plaatsvinden. Conferentietalen zijn Duits en Frans.

Thema: De structuur van kapitaalmarkten en de vorming van besparingen.

Inleiders zijn de heren:

E. A. Lisle, algemeen secretaris van het „Centre Français de Recherche Economique sur l'Épargne”

Prof. Dr. G. Schmolders, hoogleraar aan de Universiteit van Keulen

Antonio Barrera-de-Irimo, voormalig algemeen secretaris van het Spaanse Ministerie van Financiën

J. de Fouchier, president van de Compagnie Bancaire.
Prof. Dr. C. F. Scheffer, hoogleraar aan de Economische Hogeschool te Tilburg

F. Padoa, algemeen directeur van de Compagnie Assicurazioni Generali te Triëst

A. Tellier, Compagnie des Agents de Change

S. Schweizer, President van de Zwitserse Bankiersvereniging

Prof. Dr. F. Schaller, hoogleraar aan de Universiteiten van Lausanne en Bern.

Deelname: Programma's zullen op aanvraag gaarne worden toegezonden. Hiervoor richt men zich tot het secretariaat van de Groupement International pour l'Étude des Problèmes de l'Épargne: 20, rue du Congrès te Brussel, dan wel tot de Rijkspostspaarbank, Van Baerlestraat 27 te Amsterdam of de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Bank, St. Jacobsstraat 30 te Utrecht.

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft, waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.

2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.

3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.

4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiteraard zonder sensatie.

5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.

6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incourante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

THOMASSEN & DRIJVER-VERBLIFA N.V.

- Een der grootste ondernemingen op het gebied van verpakkingen (blik, aluminium, plastics) met vestigingen in een 12-tal plaatsen in de Benelux en een omzet van enkele honderden miljoenen gulden - vraagt ter versterking van de afdeling marktontwikkeling van haar hoofdkantoor te Deventer enkele

jongere economen

Deze medewerkers zullen - in nauwe samenwerking met de commerciële afdelingen - betrokken worden bij de marketingprojecten van onze onderneming.

Belangstelling voor statistiek en analyse is voor deze functie gewenst.

Uiteraard kan ervaring op marketinggebied hierbij tot aanbeveling strekken.

Daarnaast achten wij - mede in verband met toekomstmogelijkheden - een goede kennis van Engels, in woord en geschrift noodzakelijk en van Frans en Duits wenselijk.

Medewerkers die deze functie met succes vervullen, kunnen t.z.t. uitstekende perspectieven binnen onze onderneming in het vooruitzicht stellen.

Bij huisvesting in Deventer of omgeving zal daadwerkelijke steun worden verleend.

Belangstellenden in de leeftijd van ca. 30 jaar wordt verzocht hun correspondentie met pasfoto te richten aan de afdeling Sociale Zaken, Postbus 103, Deventer.

THOMASSEN & DRIJVER - VERBLIFA N.V.
VERPAKKINGSINDUSTRIE

De

**Stichting Nijenrode,
Nederlands Opleidings-Instituut voor het Buitenland
(N.O.I.B.)**

te Breukelen, zoekt per 1 september een

S E C R E T A R I S

Opleiding bij voorkeur N.O.I.B., rechten of sociale wetenschappen.

Zijn werkzaamheden zullen hoofdzakelijk liggen op het gebied van de onderwijs-organisatie, -documentatie en -statistiek. Daarnaast zal hij belast worden met de zorg voor pers en publiciteit.

Salariëring volgens de schaal van wetenschappelijk medewerker.

Sollicitaties met curriculum vitae en foto aan de Rector van Nijenrode te Breukelen.

Het

VERBOND VAN NEDERLANDSCHE WERKGEVERS

vraagt, voor spoedige indiensttreding, een

E C O N O O M

of

J U R I S T

met enige jaren ervaring, bij voorkeur in het bedrijfsleven, voor algemene secretariaatswerkzaamheden.

Vereisten :

- goed stilist
- organisatievermogen
- in staat snel situaties te overzien.

Geboden wordt :

- een zeer afwisselende werkring.

Sollicitaties met volledig loopbaanoverzicht te richten tot: algemeen secretaris Verbond van Nederlandsche Werkgevers, Kneuterdijk 8, 's-Gravenhage.

Bij een instelling voor

ECONOMISCHE RESEARCH

kan worden geplaatst als

wetenschappelijk medewerker

een jonge doctorandus in de economie met belangstelling voor wetenschappelijk onderzoek.

Brieven onder no. E.-S.B. 29-1. Postbus 42, Schiedam

D. HUDIG & CO

Ao. 1825

MAKELAARS IN ASSURANTIËN

ROTTERDAM

Telefoon (010) 13 08 00
Telex 2 11,03

Wijnhaven 61
Postbus 518

VAN DER HOOP, OFFERS & ZOON

Ao. 1807

BANKIERS

ROTTERDAM

Telefoon 11 46 20
Telex 2 21 99

Westersingel 88
Postbus 502

SCHIPPERS EN VAN VLIET

REGISTERACCOUNTANTS

vragen

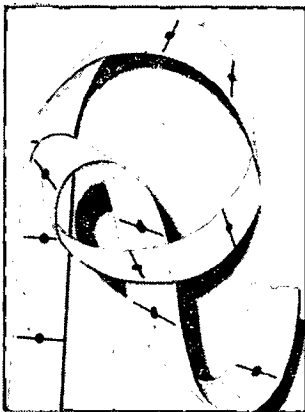
REGISTERACCOUNTANT

Het is de bedoeling deze functionaris na gebleken geschiktheid in de maatschap op te nemen.

Voor deze functie komt in aanmerking een energieke werker, die door zijn optreden en bekwaamheid een actieve rol kan vervullen in de verdere uitbouw van het kantoor.

Ook zij die binnenkort afstuderen, worden uitgenodigd te solliciteren.

Brieven aan het adres: Statenplein 19, 's-Gravenhage.

Eigenlijk alles
op het gebied van
genummerd
controle-drukwerk
aan rollen

ROELANTS
SCHIEDAM
afd. waarde-drukwerk

Efficiency

bespoedigt
Uw contacten
met gegadigden

Indien
Uw telefoonnummer
in Uw annonce
moet worden
opgenomen,
vermeld dan
tevens het

NETNUMMER

NKOV

Het Nederlands Katholiek Ondernemers Verbond

vraagt voor zijn Voorlichtingsdienst een

JURIST

Betrokkene zal hoofdzakelijk worden belast met de behandeling van juridische vraagstukken van individuele ondernemingen.

Kennis van de fiscale wetgeving strekt tot aanbeveling.

Sollicitaties te richten aan de Algemeen-secretaris van het Nederlands Katholiek Ondernemers Verbond, Laan van Meerdervoort 16, Den Haag.

KATHOLIEKE UNIVERSITEIT NIJMEGEN

Bij het onlangs opgerichte Instituut voor Onderzoek van het Wetenschappelijk Onderwijs kan geplaatst worden een

wetenschappelijk medewerker

(econometrist, econoom, sociograaf)

die belast zal worden met onderzoek op het gebied van de onderwijseconomie. Enerzijds zal hij in samenwerking met deskundigen van andere disciplines de onderwijsvernieuwing aan deze universiteit ondersteunen, anderzijds zal hij betrokken zijn bij het onderzoek op het gebied van optimale allocatie van middelen. Aan onderzoeken op het gebied van omvang en ruimtelijke spreiding van het wetenschappelijk onderwijs zal hij een bijdrage moeten leveren. Bovendien zal van hem een belangrijke bijdrage in de opbouw van het instituut worden verwacht.

Gegadigden kunnen nadere inlichtingen inwinnen bij de directeur van het instituut, dr. J. F. M. C. Aarts, telefoon (08800) 5 87 11.

Sollicitaties te zenden aan het hoofd van de afdeling personeelszaken, Sint Annastraat 333 te Nijmegen onder nummer 407.